

Місцеве самоврядування в Україні

Бібліографічний список

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ
ВИКОНАВЧОГО ОРГАНУ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
(КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ)

Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих міста Києва
Відділ електронних ресурсів та довідково-бібліографічного обслуговування

Місцеве самоврядування в Україні

Бібліографічний список

Київ, 2021

Місцеве самоврядування в Україні : бібліогр. список / упоряд. А. Р. Своровський ; ред.: С. Денисова, Д. Луняка ; Департамент культури виконавчого органу Київської міської ради (КМДА) ; Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих. – Київ, 2021. – 9 с.

Бібліографічний список складено з метою надання можливості широкому колу користувачів ознайомитись з особливостями місцевого самоврядування в Україні протягом століть.

При складанні списку використано літературу з електронних каталогів Публічної бібліотеки імені Лесі Українки, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського. До списку увійшли книги, статті зі збірників та періодичних видань. Матеріал розміщено в алфавітному порядку.

Список розраховано на викладачів, студентів, школярів та всіх, хто цікавиться історією України.

Укладач:
Літературний редактор
Редактор-бібліограф

Своровський А. Р.
Луняка Д.,
Денисова С. О.

Телефон для довідок
e-mail

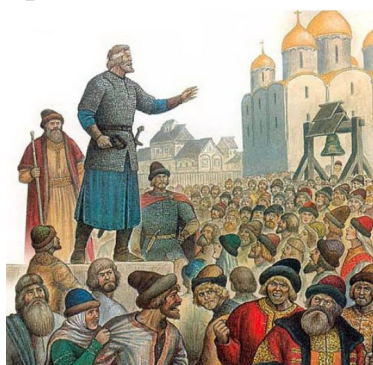
486-01-46
[lubibl@ukr.net](mailto:lubl@ukr.net)

Місцеве самоврядування – це право територіальної громади (жителів села, селища, міста) самостійно вирішувати питання місцевого значення. Нормативно-правові акти, що регулюють місцеве самоврядування в Україні є Конституція України та Закон України «Про місцеве самоврядування».

Історія місцевого самоврядування бере свій початок від Київської Русі. Місцеве самоврядування кожної країни відображає традиції народу, рівень розвитку суспільства та умови його існування. Це стосується і самоврядування України, яке існує з найдавніших часів і має давні демократичні традиції.

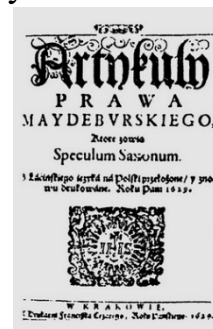
За часів Київської Русі самоврядування набуває значення громадянського, тобто в його основу покладено виробничу та територіальну ознаки.

Територіальне громадянське самоврядування базувалося на звичаєвому праві і знаходило свій вияв у народних вічах.

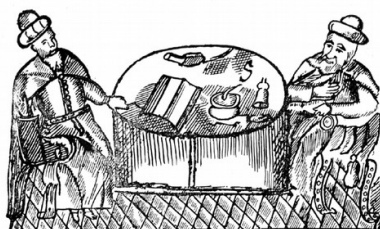

Віче – це збори дорослого вільного населення міст і навколишніх територій, які скликалися для вирішення найважливіших питань. Віче було найвищим органом самоврядування міських громад. Зокрема, на вічах обиралися війт (голова) та інші посадові особи, до відання яких були віднесені судочинство, адміністративне управління, збір податків тощо. Завдяки громадському самоврядуванню в містах розвивалися ремесла й торгівля. Міста були осередком незалежності від феодалної сваволі. Місцеве самоврядування відіграло значну роль у культурному та економічному розвитку Київської Русі.

Важливе значення для розвитку місцевого самоврядування в Україні мало магдебурзьке право, що поширилось на українські міста із середини XIV ст. і передбачало надання міській громаді право здійснювати місцеве управління на зразок управління німецьким містом Магдебургом. У ряді документів отримало назву німецького чи саксонського права.

За магдебурзького права саме привілейовані, заможні городяни, які мали нерухомість у межах міста та сплачували податки, формували міську владу – магістрат. Магістрат

складався з ради й міського суду – лави. До ради городяни обирали райців, в перекладі – людей, або ж сучасною мовою – депутатів, а до лави, або ж суду присяжних – лавників, тобто – засідателів. У цілому міську владу очолював війт, буквально – голова (нині – міський голова). До магістрату входили також бурмістри або ж дослівно – господарі міста. В середньому їх нараховувалося від трьох до п'яти. Обирали таких посадовців із числа райців. Фактично, бурмістри виконували функції заступників війта.

Усі названі посадові особи були виборними. Члени магістрату, як правило, обирались щороку на Новий рік «з людей добрих і цнотливих». Від них вимагалися певні моральні якості: совісність, розсудливість, добропорядність. У матеріальному відношенні найкращими кандидатами вважались особи не надто багаті (бо такі звикли «притіснити» суспільство), водночас і не зовсім бідні (бо вони нічого не могли запропонувати місту), а середні за статком.

Магістрат відав усіма міськими справами – адміністративними, фінансовими, господарськими, правовими, судовими, військовими тощо. Магістрат мав свого зодчого, міську охорону, а також власні збройні підрозділи. Міська скарбниця наповнювалась за рахунок податків (з купців та ремісників), чинних мит (торгових – з товарів, вагових – від ваги, помірних – від міри, мостових тощо), оренди міського майна (млини, лазні, гостинні двори, броварні). Добрі прибутки місту надходили від гуральництва та шинків. Магістрат щорічно звітував перед громадою про прибутки та видатки міста.

Наступним після Магдебурзького права було самоврядування Гетьманщини. В козацьку добу в Україні склалося кілька типів міського самоврядування. До першого типу відносились міста, які користувались магдебурзьким правом. До другого – міста, які управлялись ратушами. До третього належали малі міста і містечка без окремого постійного органу управління. Самоврядування в таких містах і містечках здійснювалось за принципом сільських громад, а саме: через обрання вїйта або/чи отамана і урядування здійснювалось згідно звичаєвого права.

У 1764 році ліквідується гетьманство та скасовується полково-сотенний устрій України та запроваджуються нові установи міського самоврядування. При цьому міське управління поділялося на загальноміське та станове. Після проведення Олександром II земської реформи 1864 року встановлюється регіональне самоврядування на загальноімперських засадах.

Земські та міські органи самоврядування мали свою власність і зробили великий внесок у розвиток освіти, культури, охорони здоров'я, аграрних відносин, наукових досліджень. Про ефективність їх діяльності свідчить те, що наприкінці ХІХ століття витрати на соціальні потреби на душу населення в земських губерніях були вдвічі більші, ніж у тих, що не мали самоврядування.

Після повалення Директорії в 1920 році та встановлення більшовицького режиму починається трагічна сторінка в історії місцевого самоврядування. Всі органи місцевого самоврядування в Україні були ліквідовані та замінені органами «пролетарської диктатури» – радами:

Демонстрация в Чите с требованием перехода власти к Советам. Осень 1917 г.

губернськими; повітовими; волосними.

Згідно з конституціями радянського періоду вся влада в Україні як у центрі, так і на місцях здійснювалася єдиною системою Рад – органів державної влади.

Відродження місцевого самоврядування в Україні стало можливим лише після здобуття нею незалежності.

Перша спроба перетворення місцевих рад в органи місцевого самоврядування пов'язана з прийняттям 7 грудня 1990 року Закону «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування».

Наступним кроком у становленні місцевого самоврядування в Україні стало прийняття 26 березня 1992 року нової редакції Закону «Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування», в якому місцеве та регіональне самоврядування закріплювалося як основа демократичного устрою влади в Україні.

Важливим етапом було прийняття 21 травня 1997 року Закону «Про

місцеве самоврядування в Україні», який відповідно до Конституції визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів, посадових осіб місцевого самоврядування. Одним із ключових у розвитку місцевого самоврядування стало розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого

самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 01 квітня 2014 року № 333-р, яке започаткувало всеосяжну реформу.

1. Конституція України : станом на 20.05.2020 року : офіц. текст. – Київ : Центр учбової літератури, 2020. – 66 с.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» ; Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» ; Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» : станом на 12 січ. 2021 р. – Офіц. вид. – Харків : Право, 2021. – 156, [1] с.
3. [Абрам'юк, І. С.] «Кращі практики місцевого самоврядування» 2015 року : збірка практик – переможців конкурсу / [І. С. Абрам'юк, М. М. Юрченко, Н. П. Яровенко] ; М-во регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України ; Рада Європи. – Київ : [К.І.С.], 2016. – 64 с.
4. Бень, Я. В. Модернізація механізму реалізації демократії участі в умовах реформи місцевого самоврядування в Україні / Ярослав Віталійович Бень // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління = Expert: Paradigm of Law and Public Administration : збірник. – Київ : Ліра, 2019. – № 2 (4). – С. 146-158.
5. Бортнікова, А. В. Місцеве самоврядування на Волині: суспільно-політичні традиції і сучасний процес децентралізації / А. В. Бортнікова ; МОН України, Східноєвроп. нац. ун-т ім. Л. Українки. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. – 371 с.
6. Боярський, О. О. Місцеве самоврядування як природний простір та пріоритетна сфера людської життєдіяльності / О. О. Боярський // Держава і право : зб наук. пр. – Київ : «Юридична думка», 2017. – Вип. 75. – С. 84-101.
7. Горащенко, О. М. Глава держави та місцеве самоврядування в Україні: конституційно-правові засади взаємодії / О. М. Горащенко ; за наук. ред. М. О. Баймуратова. – Одеса : Фенікс, 2017. – 180 с.
8. Гошко, Т. Д. Нариси з історії магдебурзького права в Україні (XVI – початок XVII ст.) / Т. Д. Гошко. – Львів : Афіша, 2002. – 255 с.
9. Демократія у самоврядуваннях : (Децентралізація та місцеве самоврядування під час Української революції 1917-1921 років) : [газ. публ., що зберігаються у фондах Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського] / Ін-т законодавства Верховної Ради України ; [вступ. сл. А. В. Парубія ; упоряд.: Є. Р. Бершеда та ін.]. – Репр. вид. – Київ, 2018. – (Із першоджерел; вип. 6).
10. Закарпаття: місцеве самоврядування / [редкол.: І. І.Балога та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2012. – 239 с.

11. Іванський, А. Й. Місцеве самоврядування та захист майнових прав територіальної громади : наук.-практ. вид. / [Андрій Йосипович Іванський]. – Одеса : Гельветика, 2019. – 229 с.
12. Історія та теорія місцевого самоврядування : навч. посіб. / О. М. Руденко [та ін.] ; М-во освіти і науки України ; Чернігів. нац. технолог. ун-т. – Київ : Кондор, 2020. – 226 с.
13. Калінкін, А. С. Місцеве самоврядування як форма втілення конституційної децентралізації : проблеми визначення та інтерпретації / А. С. Калінкін // Держава і право : зб. наук. пр. – Київ : «Юридична думка», 2016. – Вип. 71. – С. 315-325.
14. Козлова, Л. В. Місцеве самоврядування як фактор соціально-економічного розвитку регіону / Л. В. Козлова // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 8. – С. 231-237.
15. Кравченко, В. В. Місцеве самоврядування в системі публічного управління : навч. посіб. у схемах / В. В. Кравченко, Є. І. Бородін, С. А. Квітка ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. – Дніпро : Грані, 2018. – 145 с.
16. Любченко, П. Народовладдя та місцеве самоврядування : сутність і взаємообумовленість розвитку / Павло Любченко // Право України. – 2019. – № 10. – С. 195-213.
17. Малко, Р. Взяти Київ : як центральна влада може скомпрометувати місцеве самоврядування / Роман Малко // Укр. тиждень. – 2019. – № 41. – С. 12–13.
18. Мальчин, Ю. М. Історія місцевого самоврядування України : навч. посіб. / Ю. М. Мальчин, В. А. Чумак ; Акад. муніцип. упр. – Вид. 2-ге, допов. – Київ : АМУ, 2015. – 295 с.
19. Місцеве самоврядування = Local self-government : підручник / [О. В. Берданова та ін. ; за ред. В. М. Вакуленка, Ю. Ф. Дехтяренка, В. С. Куйбіди] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ : НАДУ, 2019. – 671 с.
20. Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії огляд / [Д. Янг ; пер. І. Деркач]. – [Б. м.] : SKL International, 2016. – 55 с.
21. Місцеве самоврядування в Україні: євроінтеграційний шлях / [А. Г. Артеменко та ін.] ; за заг. ред. Руслана Плюща. – Київ : Рідна мова, 2016. – 805, [1] с.

22. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні / [Ж. А. Белець та ін.] ; за заг. ред. Руслана Плюща. – Київ : Рідна мова, 2016. – 742, [1] с.
23. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень : навч. посіб. / [А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Ін-т громад. сусп-ва]. – Київ, 2017. – 112 с. – (Б-чка місцевого самоврядування. – Програма Ради Європи : «Децентралізація і територіальна консолідація в Україні»).
24. Місцеве самоврядування на Донбасі: історія, проблеми та перспективи розвитку як невід’ємної складової місцевого самоврядування України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Красноармійськ, 20 берез. 2015 р. / [редкол.: Н. Зубар (голова) та ін. ; уклад.: О. А. Таненок, С. Д. Петров]. – Красноармійськ ; Львів, 2015. – 193 с. – (Українська Миротворча Школа).
25. Місцеве самоврядування : слов.-довід. / [уклад. О. М. Руденко та ін.] ; МОН України ; Чернігів. нац. технолог. ун-т. – Київ : Кондор, 2017. – 182 с.
26. Місцеве самоврядування та суспільні комунікації : навч. посіб. / О. М. Руденко [та ін.] ; МОН України ; Чернігів. нац. технолог. ун-т. – Київ : Кондор, 2019. – 130 с.
27. Місцеве управління та місцеве самоврядування в історії права, держави і юридичної думки : матеріали XXXIX Міжнар. іст.-прав. конф., 2-3 листоп. 2018 р., м. Львів / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ; [редкол.: І. Б. Усенко (голова) та ін.]. – Київ ; Херсон : Олді-плюс, 2018. – 321 с.
28. Могилевський, В. С. Місцеве самоврядування як елемент глобального конституціоналізму / В. С. Могилевський // Держава і право : зб. наук. пр. – Київ : «Юридична думка», 2016. – Вип. 72. – С. 197-212.
29. Мороз, О. Держава і місцеве самоврядування в Україні як інститути утвердження влади народу (питання взаємодії) / Олександр Мороз // Право України. – 2021. – № 2. – С. 42-51.
30. Овчаренко, В. А. Місцеве самоврядування в Україні: історичні витоки, становлення та перспективи / В’ячеслав Андрійович Овчаренко. – Київ : Логос, 2014. – 911 с.

31. Сарнецька, Я. А. Місцеве самоврядування : еволюція сутності та статусу / Я. А. Сарнецька // Економіка та держава : міжнар. наук.-практ. журн. – 2019. – № 8. – С. 87-92.
32. Серьогін, В. Децентралізація і місцеве самоврядування у контексті зміцнення народовладдя в Україні / Віталій Серьогін, Світлана Серьогіна // Право України. – 2019. – № 10. – С. 158-174.
33. Стеблій Ф. Королівство Галичини і Володимирії : статус і система управління / Феодосій Стеблій // Проект «Україна». Австрійська Галичина. – Харків : ЛА «Час читати», 2016. – С. 25-31.
34. Сухонос, В. В. Механізм держави і місцеве самоврядування: дихотомія антиномії і симбіозу в конституційно-правовій парадигмі / Володимир Вікторович Сухонос ; Сум. держ. ун-т. – Суми : Університетська книга, 2018. – 286 с.
35. Ткачук, А. Ф. Естонія: місцеве самоврядування : робочі записки / Анатолій Ткачук. – Київ : Легальний статус, 2015. – 46 с. – (Б-чка місцевого самоврядування – Програма Ради Європи «Посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування в Україні»).
36. Ткачук, А. Місцеве самоврядування та децентралізація : практич. посіб. / Анатолій Ткачук. – К. : Софія, 2012. – 118 с. – (Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні». Децентралізація та врядування).
37. Україна від краю до краю. Місцеве самоврядування : [кращі представники органів місцевого самоврядування] / упоряд.: Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко]. – 5-те вид. – Київ : Галактика-С, 2013. – 208 с.
38. Україна: політичні стратегії модернізації : зб. наук.-аналіт. доп. / [за ред. М. М. Розумного та ін.] ; Нац. ін-т стратегічних досліджень. – Київ : [НІСД], 2011. – 324 с.
39. Чернеженко, О. М. Місцеве самоврядування в Україні та державах-учасницях ЄС: конституційне регулювання й організаційні моделі : монографія / О. М. Чернеженко ; Нац. акад. внутр. справ. – Київ : Ліра-К, 2018. – 379 с.
40. Що таке ОСН? : поняття органів самоорганізації населення : посібник / Департамент сусп. комунікацій виконав. органу КМДА. – Київ : ТОВ «АК-ГРУП», 2020. – 38 с.